

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

10. BROJ | LISTOPAD 2018.

TEMA BROJA

Konzervativna revolucija

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

Listopad, 2018. godine

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

UREDNIŠTVO

Davor Dijanović, Marin Sabolović

GLAVNI UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

TAJNICA UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

RECENZENTI

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE ZA TEMU BROJA

Marko Paradžik i Janja Hrkač Paradžik

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Brandiac

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-MAIL

casopis.obnova@gmail.com

DAVOR DIJANOVIĆ

davor.dijanovic@gmail.com

MARKO PARADŽIK, MAG. IUR.

theodorospara@gmail.com

IVAN DADIĆ, UNIV. BACC. ING. NAUT

dada128@hotmail.com

TIHANA PŠENKO MILOŠ, MAG. EDUC. CROAT., MAG., MAG. COMM.

tihana158@gmail.com

MARKO MUSTIĆ, STUDENT SOCIOLOGIJE

marko.mustic@gmail.com

NIKOLINA RODIĆ, STUDENTICA EKONOMIJE

rodicnikolina@hotmail.com

DINO LJUBIĆ, STUDENT POMORSKOG FAKULTETA U SPLITU

uvelavristina@hotmail.com

PETAR ČUJO, MAG. ART

cujo.petar@gmail.com

MARIO TOMAS, MAG. HIST

mariotms1@gmail.com

EDIN MUFTIĆ, MAG. HIST

eddin.muftic@gmail.com

TIHOMIR VUK, MAG. HIST

tvuk26@hotmail.com

LEO MARIĆ, MAG. HIST.

leo.maric91@gmail.com

JOSIP VDOVIĆ, MAG. HIST

josip.vdovic@hotmail.com

ANTONIO KARLOVIĆ, MAGISTAR POLITOLOGIJE

karlovicz202@gmail.com

DRAŽEN STOJANOVIĆ, MAGISTAR TEOLOGIJE

drazen_rama@hotmail.com

FRANJO MATANOVIĆ

franjomatanovic@gmail.com

Sadržaj

MARKO PARADŽIK

Razgovor s odvjetnikom Krešimirom Planinićem 8

MARKO PARADŽIK

Carl Schmitt - Uvod u osnove filozofije prava konzervativne revolucije 16

DAVOR DIJANOVIĆ

Razgovor s Matom Mijićem 32

Tema broja

MARIO TOMAS

Evola i Jünger, tradicionalistička kritika 40

DINO LJUBIĆ

Razgovor s Karlom Starčevićem 51

LEO MARIĆ

Konzervatizam i revolucija u političkoj misli Josepha de Maistrea 56

NIKOLINA RODIĆ

Razgovor s Tanjom Trošelj Miočević 64

MARKO PARADŽIK

Prikaz knjige "Hrvati pod KOS-ovim krilom (završni račun Haaškog suda)" 72

TIHOMIR VUK

Djelovanje kardinala Alojzija Stepinca tijekom Drugog svjetskog rata 76

Razno

EDIN MUFTIĆ

Abdul-Malik i Kupola na stijeni – Razgradnja jednog mita 86

IVAN DADIĆ (DADO DADA)

Poganstvo i gospodin Lowes Dickinson (prijevod) 94

Umjetnost	PETAR ČUJO Prikaz likovnog umjetnika (kifarstvo) 102
	EDIN MUFTIĆ Mahmud Darviš, <i>Faze Anat</i> 104
	MARKO PARADŽIK Recenzija predstave <i>Tko je ubio Zvonka Bušića</i> 111
Književnost	KALIOPA A. B. Šimiću 118
	ANTONIO KARLOVIĆ Moć dugih noževa, Njemačka, Wagner, Marija nakon raspeća, On, Patetika 119
	JOSIP VIDOVIĆ Kapljica, Pjena 129
	DRAŽEN STOJANOVIĆ Stanodavac praznine 131
	FRANJO MATANOVIĆ Nenormalna normalnost, U boli ranjeni, Jedna jednakost koja postoji je, Sljedbenik religije Seks, Drugs & Rock'N'Roll, Seksualna religija, O Hendrixu i drugim stvarčicama, Crvene i crne marame 132
	MARKO MUSTIĆ Ugodan razgovor (kratka priča) 138
MARKO PARADŽIK Odžak (kratka priča) 150	

Abdul-Malik i Kupola na stijeni – razgradnja jednog mita

AUTOR:

Edin Muftić

Pregledni rad | Rukopis zaprimljen: 15.2.2018. | Rukopis prihvaćen za tisak: 10.04.2018.

SAŽETAK

Kupola na stijeni u Jeruzalemu jedna je od najimpresivnijih građevina i simbol svetog grada. Istovremeno predstavlja najstarije monumentalno djelo islamske umjetnosti koje je do danas, više od trinaest stoljeća od podizanja, sačuvalo svoj izvorni oblik uz tek minorne modifikacije. U članku se analizira i dekonstruira mit, popularan u kampanji negiranja važnosti grada u arapsko-islamskoj svijesti, da je umajadski kalif Abdul-Malik podigao kupolu kako bi preusmjerio hadž iz Meke, koja je tada bila pod kontrolom njegova suparnika Ibnuz-Zubejra, u Jeruzalem. Jedini klasični arapski izvor koji ovo spominje je Jakubi, čija kronika mora biti uzeta sa zrnom soli zbog autorovih dubokih anti-umajadskih osjećaja. Brojna druga kanonska djela klasične arapske historiografije se slažu da je pravi Abdul-Malikov motiv iza podizanja Kupole na stijeni bila njegova želja da nadmaši sjaj bizantskih crkava u Palestini i Siriji. Dizajn kaligrafskih natpisa na kupoli je povjeren Radži bin Hejvi, slavnome pravniku i skupljaču hadisa koji je ciljano odabrao određene kur'anske ajete koji govore o Kristovoj ljudskoj prirodi, kako bi od ovog remek djela arhitekture učinio medij kršćansko-islamske polemike.

Ključne riječi: *Jeruzalem, Kupola na stijeni, Umajadi, arapska historiografija*

1. Uvod

Usporedno s Trumpovom odlukom o priznavanju Jeruzalema kao glavnog grada Izraela i preseljenju američkog veleposlanstva u ovaj grad, vodi se i sustavna kam-

¹ Edin Muftić, mag. hist./arch., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Frankopanska ul. 26, eddin.muftic@gmail.com

panja naglašavanja židovskog i negiranja arapsko-islamskog identiteta Jeruzalema. Kao i svaki put dosad, eskalacijom sukoba njegova vjerska dimenzija izbija u prvi plan. Najkontroverznije pitanje statusa u Jeruzalemu, nesumnjivo i čitavom svijetu, jest pitanje statusa El-Harem eš-Šerifa / Brda hrama s El-Aksa džamijom i Kupolom na stijeni, gdje istovremeno židovsko i muslimansko polaganje prava spor oko Starog grada čini nerješivim.

2. Umajadi i Jeruzalem

Minimiziranju arapsko-islamske povijesne povezanosti sa svetim gradom bi trebao poslužiti i mit o razlozima izgradnje Kupole na stijeni. Ukratko, sukladno ovom naizgled uvjerljivu mitu, umajadski kalif Abdul-Malik je Kupolu na stijeni izgradio kako bi muslimane odvratilo od hadža u Meku koja je tada bila pod kontrolom njegova suparnika i samoproglāšenog kalifa Abdullaha Ibnuz-Zubejra (upravo će Abdul-Maliku, tj. njegovom upravitelju Iraka Hadžadž bin Jusufu, poći za rukom 692. napokon ugušiti Ibnuz-Zubejrovu pobunu). Ova ideja nipošto nije nova. Spominje je i Ignaz Goldziher u svojoj knjizi *Muhammedanische Studien*.² Hadž, budući da je Meka bila nedostupna, je trebao iz Meke biti preusmjeren u Jeruzalem, a inovaciju su s dogmatske strane trebali poduprijeti hadisi o svetosti Jeruzalema, čime zapravo počinje tradicija prikupljanja ovih hadisa, iz čega će nastati žanr poznat kao *Vrline Jeruzalema* (*faḍā'il al-Quds*). Nakon Goldzihera i brojni drugi povjesničari (Bernard Lewis, Daniel Pipes) su nastavili perpetuirati ovaj mit. Boris Havel tako u svojoj knjizi *Arapsko-izraelski sukob* muslimansku sakralizaciju Jeruzalema vidi kao posljedicu ili vanjske agresije ili međumuslimanskih sukoba oko autoriteta.³

Povezanost Umajada s Jeruzalemom je vrlo duboka. Muavija, prvi umajadski kalif, je ovdje primio bej'at (prisegu na vjernost), dok je Sulejman, sin Abdul-Malika namjeravao ovdje preseliti prijestolnicu kalifata iz Damaska.⁴ Nažalost, prvu islamsku dinastiju prati nesreća da je klasična islamska historiografija formirana

2 Ignaz Goldziher, *Muhammedanische Studien II* (1889.–1890), 35-37

3 „Rijetka i kratkotrajna pridavanja važnosti Palestini i Jeruzalemu bila su povezana s unutarmuslimanskim sukobima ili reakcijama na neke izvanjske pritiske, primjerice za vladavine kalifa Abd el-Malika ili Križarskih ratova.“ (Boris Havel, *Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje* (2013), 26)

4 Jedan stih umajadskog dvorskog pjesnika Farazdaka kaže: *U El-Aksa džamiji obitava Imam (tj. Sulejman) / lutanje srca onih koji sumnjaju k njemu vodi* (*Diwān Al-Farazdaq II* (1984), 72).

u vrijeme njihovih nasljednika i najljućih protivnika Abasida. Umajadi su stoga dvostruke žrtve. Najprije su pretrpjeli jedan od najžešćih primjera *damnatio memoriae* u povijesti, a ono što nije moglo biti izbrisano, doživjelo je iskrivljavanje motiva podizanja. Kupola na stijeni je najbolji primjer. Kad je u vrijeme abasidskog kalifa Ma'muna Kupola obnavljana, kalif je naredio da se umjesto imena Abdul-Malika upiše njegovo. Ovo ipak nije uspio provesti do kraja kako treba. Natpis na sjeveroistočnoj strani vanjskog oboda osmerokutne arkade tako kaže: *Ovu kupolu je izgradio Abdullah, Al-Imam Al-Ma'mun, Zapovjednik vjernika godine 72. (692.) Neka Allah prihvati ovo djelo od njega i bude zadovoljan njime. Amin.* Ma'mun je izbrisao „al-Malik“ iz Abdul-Malikova imena te upisao „Allāh, Al-Imām Al-Ma'mūn“, ali je zaboravio promijeniti godinu pa ona i dalje upućuje na pravog graditelja.⁵ S druge strane, motivi Umajada koji stoje iza izgradnje kupole su također dovođeni u pitanje.

3. Umajadi i hadž

Ipak, ako se vratimo povijesnim izvorima, postaje jasno da barem jedan od ovih mitova nije održiv. Niti jedan od kanonskih muslimanskih povjesničara klasične ere ne dovodi u vezu izgradnju Kupole na stijeni i Ibnuz-Zubejrovu kontrolu Meke. Jedini koji uspostavlja ovu vezu (i na kojeg se pozivaju orijentalisti poput Goldzihera) je Ja'kubi, povjesničar poznat po žestokoj mržnji prema Umajadima koja izvire iz njegovih prošijitskih osjećaja.⁶ Pogledajmo najprije što Ja'kubi u svojoj *Povijesti* kaže o ovoj epizodi: *Abdul-Malik je zabranio (mana'a) hadž narodu Šama jer bi ih Ibnuz-Zubejr natjerao da mu dadu be'at (prisegu na vjernost) kad bi došli na hadž. Kad je Abdul-Malik ovo vidio, zabranio im je odlazak u Mekku, zbog čega se narod uzbuđio i počeo govoriti: „Zabranjuješ nam hadž Božjoj kući? To nam je dužnost (farḍ) od Allaha!“ pa im je rekao: „Evo, Ibn Šihab az-Zuhri vam govori da je Allahov Poslanik rekao: ‘Ne pričvršćuju se sedla radi putovanja osim u tri džamije – u Svetu džamiju (al-Masḡid al-Ḥarām), moju džamiju (Prorokova džamija u Medini) i džamiju Jeruzalema (Masḡid Bayt al-Maqdis)', koja je za vas kao i Sveta džamija. I ova stijena za koju se govori da je na nju nogom stao Božji Poslanik kad je uzdignut*

5 Christel Kessler, „Abd al-Malik's Inscription in the Dome of the Rock: A Reconsideration“, *Journal of the Royal Asiatic Society* (1970), 9

6 Goldziher nekritički slijedi Ja'kubijev izvještaj. Kako Abdul-Malik nije mogao riskirati da mu podanici tijekom hadža prisegnu na vjernost Ibnuz-Zubejru, dao je zadatak najvećem muhaddisu ere Ibn Šihab az-Zuhriju da opravda obred kruženja (tavaf) oko jeruzalemske stijene, što je ovaj i učinio citirajući hadis o tri džamije (Goldziher, *Studien II*, 35-37)

na nebo vama je jednako vrijedna kao i Ka'ba.“ Stoga je na stijeni izradio kupolu, objesio zastore i postavio čuvaru pa je narod počeo tavafiti oko nje kao što tavafe oko Ka'be.⁷

Da je pristup Meki s ciljem obavljanja obreda hadža bio otvoren čak i tijekom Ibnuz-Zubejrove kontrole nije uopće upitno. Kao pobožan musliman, Ibnuz-Zubejr ne bi nikad onemogućio podanicima svog protivnika da obave obred koji je obveza svakog muslimana. Ovo potvrđuje i Tabari u svojoj *Povijesti* kad pod događajima za godinu 68. navodi da su se te godine četiri karavane (*arba'at alwiya* ili „četiri zastave“ – misli se na karakteristične zastave po kojima se raspoznaju karavane) utaborile na Arefatu – ona Ibnul-Hanefije (šijiti), Ibnuz-Zubejrova, Nedždina (haridžiti) te umajadska.⁸ I sam Ja'kubi malo kasnije spominje da je Abdul-Malik otišao na hadž 75. godine.⁹ Hadž u Meku nije bio prekinut niti jednom tijekom vladavine Umajada, a posebno nakon što je putevi ponovno bili sigurni (nakon 692.), kad je organizaciju hadža preuzeo sam kalif ili netko koga je on imenovao, sve do pada Umajadske države 750. Kako bi se uopće kalif usudio promijeniti stup islamske vjere, a da muslimani ne reaguju. Pogotovo ako u obzir uzmemo da je Abdul-Malik bio poznat po svojoj pobožnosti i poznavanju šerijata do razine da su ga nazivali „džamijskim golubom“.

4. Umajadi i propaganda

Umajadski kalifi, potomci klana koji je i u pred-islamskom periodu imao snažne kontakte sa Sirijom, oblikovali su svoj damaščanski dvor po uzoru na bizantske imperijalne tradicije. Okruženi na svakom koraku raskošnim bizantskim crkvama i manastirima, velik dio vladavine su provodili gradeći i obnavljajući muslimanske vjerske objekte, ukrašavajući ih zlatom i mozaicima te kaligrafskim natpisima kako bi odvratili muslimane od divljenja crkvama. Muslimani u Damasku, Jeruzalemu, Edesi ili Homsu su svakodnevno gledali bizantske ikone, dok istovremeno nisu imali adekvatan odgovor. Zašto džamije ne bi bile jednako veličanstvene, budući da je islam sad državna vjera, a vlast kalifa ne poznaje granice? Ovo potvrđuje i svjedočenje Makdisija, inače rođenog Jeruzalemca, o razlozima za gradnju Kupole na

7 Al-Ya'qūbī, *Tārīḫ I* (1939), 311

8 Aṭ-Ṭabarī, *Tārīḫ VI* (1964), 138

9 Al-Ya'qūbī, *Tārīḫ I*, 336

stijeni i Umajadske džamije u Damasku (izgradio ju je Velid, sin Abdul-Malika).¹⁰ Svjedočenje je u njegovoj knjizi *Najbolja podjela u poznavanju regija* u formi dijaloga Makdisija i njegova strica: *Striče, nije dobro učinio Velid kad je potrošio novac muslimana na Damaščansku džamiju. Da ga je usmjerio na izgradnju puteva i radionica ili obnovu utvrda, bilo bi ispravnije i bolje. Stric je odgovorio: - Sine, Velid je uvidio važnu stvar – percipirao je Šam (veliku Siriju) kao zemlju kršćana i vidio njihove crkve, čije dekoracije očaravaju, a slava se širi, poput Crkve svetog groba ili crkava u Lidi (Crkva sv. Jurja) ili Edesi pa je muslimanima sagradio džamiju i učinio ju jednim od svjetskih čuda. Zar ne vidiš da je Abdul-Malika, kad je vidio veličanstvenost kupole Crkve svetoga groba, uhvatio strah da će narasti u srcima muslimana pa je podigao na stijeni kupolu koju vidiš.*¹¹ Ovaj strah je dakle naveo Abdul-Malika na izgradnju Kupole na stijeni, a njegova sina Velida na izgradnju Damaščanske džamije. I jedan i drugi graditeljski projekt je, za Makdisija, odgovor na očaravajuću raskoš kršćanskih crkava.

Ipak, Abdul-Malik se nije odvažio na gradnju Kupole prije nego je zatražio savjet muslimana oko onoga što je naumio. Detaljan izvještaj o ovome pronalazimo u jednom od najboljih primjera *Vrlina Jeruzalema*, knjizi *Dostojanstvena prisnost pri povijesti Jeruzalema i Hebrona (Al-Uns al-ġalīl bi-tārīḥ al-Quds wa-l-Ḥalīl)* Mudžiruddina Al-Ulejmića.¹² *Kad je Abdul-Malik naumio izgraditi Kupolu na stijeni došao je iz Damaska u Jeruzalem. Tad je poslao sve svoje zamjenike u sve svoje posjede. Napisao je: „Abdul-Malik namjera-va izgraditi kupolu (qubba) nad Stijenom kako bi zaštitio muslimane (takunnu al-muslimīn) od hladnoće i vrućine i izgradio mesdžid. Ipak, prije nego započne želio je čuti mišljenje svojih podanika.“ Uz njihovo odobrenje poslanici su odgovorili: „Neka Allah dopusti dovršenje ovog projekta i neka izgradnju kupole i mesdžida ubroji kao dobro djelo Abdul-Malika i njegovih*

10 Makdisi (946. – oko 1000.) je arapski geograf i putopisac koji je na temelju vlastitih putovanja Bliskim istokom i sjevernom Afrikom sastavio opsežno djelo u 14 knjiga *Najbolja podjela u poznavanju regija (Aḥsan at-taqāsīm fī marīfat al-aqālīm)* koje je zbog obilja geografskih, etnografskih, demografskih i socio-ekonomskih podataka najbolji izvor za povijest Palestine u X. stoljeću.

11 Al-Maqdisi, *Aḥsan at-taqāsīm fī marīfat al-aqālīm* (1906), 159

12 Mudžiruddin al-Ulejmi (1456.–1522.) je jeruzalemski kadija (poznat i pod nisbom al-Hanbali jer je pripadao hanbelitskom mezhebu). Njegovo djelo *Dostojanstvena prisnost pri povijesti Jeruzalema i Hebrona* je opsegom najveća (moderna arapska izdanja broje više od 1000 stranica) i informacijama najbogatija povijest svetog grada iz pera jednog muslimanskog učenjaka. Djelo je podijeljeno u četiri dijela. U prvom prikazuje povijest Jeruzalema i Hebrona od stvaranja svijeta do ere Mameluka, u drugom građevine te posebno sveta mjesta u ova dva grada, u trećem biografije ejubidskih i mamelučkih upravitelja koji su ostavili korisne zadužbine, dok u četvrtom prikazuje situaciju u oba grada u vrijeme pisanja djela (Guy Le Strange, *Palestine under the Moslems: A description of Syria and the Holy Land from A.D. 650 to 1500* (1890), 12).

predaka.“ Nakon toga je okupio obrtnike iz svih zemalja i zatražio od njih da prirede opis i formu planirane kupole prije nego krene s izgradnjom. Tako je za njega bio određen (kurrisat) sahn mesdžida. Nakon ovoga je naredio izgradnju riznice (bayt al-māl) na istočnoj strani Stijene, na samom rubu i napunio ju novcem. Nakon toga je imenovao Radžu bin Hejvu i Jezida bin Salama kao nadglednike naređivši im da ne štede pri izgradnji. Nakon ovoga se vratio u Damask.¹³ Nema razloga da ne vjerujemo ovom opisu. Vrlo je koherentan i nudi zadovoljavajuće odgovore. Čitavo djelo ne pokazuje posebne proumajadske osjećaje, a opisana praksa je bila uobičajena tijekom umajadskog i ranog abasidskog kalifata, čak i ako se ukupan iznos troškova doima nevjerojatnim.¹⁴ Jezid bin Salam, o kojem nažalost nemamo dovoljno informacija, je bio arhitekt, dok je Radža bin Hejva, podrijetlom iz Bejsana, bio jedan od najcjenjenijih kaligrafa, pravnika i muhaddisa svoje ere.

Uz Mudžiruddinov opis bi trebalo ukazati na još jedan mit koji se redovito javlja u literaturi – da se Jeruzalem ne spominje u Kur'anu.¹⁵ Termin *masđid* ne označava nužno džamiju u arhitektonskom smislu, kao što na isti način ne treba tumačiti ni prvi ajet sure El-Isra',¹⁶ budući da u vrijeme kur'anske objave, tj. Noćnog putovanja, nikakva građevina na jeruzalemskom brdu nije postojala. Termin, kako u Kur'anu tako i u navedenim djelima rane islamske historiografije, treba shvati kao *nomen loci*, tj. prostor za padanje ničice unutar namaza (*suđūd*). U kontekstu Jeruzalema riječ je o čitavom brdu (*al-Masđid al-Aqšá* ili *al-Ḥaram al-Qudsī aš-Šarīf*).

5. Zaključak

Naposljetku, možemo s velikom dozom sigurnosti odgovoriti na pitanje o Abdul-Malikovim motivima za izgradnju Kupole na stijeni. Trošenje nevjerojatnih

13 Muğīr ad-Dīn al-'Ulaymī, *Al-Uns al-ğalīl bi-tārīḥ al-Quds wa-l-Ḥalīl I* (1866), 241-242

14 Mudžiruddin navodi da su ukupni troškovi gradnje Kupole na stijeni bili jednaki sedmogodišnjim prihodima Egipta, najbogatije provincije umajadske države (Muğīr ad-Dīn al-'Ulaymī, *Al-Uns al-ğalīl I*, 214)

15 Boris Havel tako decidirano tvrdi (Havel, *Arapsko-izraelski sukob*, 54), dok je Daniel Pipes svojevremeno nudio milijun američkih dolara onom uspije pronaći Jeruzalem u Kur'anu (<http://www.danielpipes.org/blog/2006/01/offer-1-million-for-finding-jerusalem-in-the>, pristup ostvaren 18. veljače 2018.)

16 „Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog (al-Masđid al-Ḥarām) u Hram daleki (al-Masđid al-Aqšá), čiju smo okolinu blagoslovlili kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali.“

iznosa na izgradnju raskošnih građevina imalo je jasan propagandni cilj. Nastojanje Umajada da nadmaše Bizantince (najjasnije izraženo u Jeruzalemu i Damasku) ima jasnu političku i vjersku dimenziju - pokazati da su Arapi novi gospodari Sirije te istovremeno dokazati nadmoć islama. Psihološki utjecaj koji je Kupola na stijeni imala na kršćane je bio jednako važan, ako ne i važniji, od utjecaja koji je imala na muslimane. Njeni mozaici oponašaju najljepše onovremene bizantske mozaike, dok natpisi unutar kupole predstavljaju vizualno bojište ideološkog sukoba. Svi natpisi na 240-metarskom frizu osmerokutne arkade, koje je izradio Radža bin Hejva, bili oni citati ili parafraze kur'anskih ajeta (Et-Tegabun 1, El-Hadid 2, El-Ahzab 56, En-Nisa' 171, En-Nisa' 172, Merjem 34-36 i Alu Imran 18-19 na unutrašnjoj strani; čitava sura El-Ihlas, El-Ahzab 56, El-Isra' 111, Et-Tegabun 1 i El-Hadid 2 na vanjskoj strani¹⁷) potvrđuju čisti islamski monoteizam (frazu *lā šarīka lahu* - koji nema druga nije slučajno ponovljena pet puta) i negiraju božansku narav Krista, opominjući kršćane da se odreknu takvih shvaćanja. U ovom polemičkom kontekstu treba shvatiti motive koji su naveli Abdul-Malika da izgradi ovo monumentalno djelo koje i danas ukrašava grad svet za više od polovicu čovječanstva.

Abd al-Malik and the Dome of the Rock – debunking a myth

The Dome of the Rock in Jerusalem is one of the most impressive buildings in the holy city and one which has preserved its original form for more than thirteen centuries. The article analyses and deconstructs the myth by which the Umayyad caliph Abd al-Malik erected the Dome in order to redirect the Hajj from Mecca, which was under his control of Ibn az-Zubayr at the time, to Jerusalem. The only Classical Arabic source to mention is Ya'qubi, whose testimony must be taken with reservations due to his deep anti-Umayyad sentiment. Other canonical works of Classical Arabic historiography agree that Abd al-Malik's true motive was his desire to surpass the splendour of Byzantine churches in Palestine and Syria. The work of designing the calligraphic inscriptions on the Dome was entrusted to Raja bin Haywa, a renowned jurist and Hadith collector who chose specific Qur'anic verses which speak of the Christ's human nature, thus making the Dome a medium for Christian-Muslim Polemics.

17 Kessler, „Abd al-Malik's Inscription“, 4-9

Keywords: *Jerusalem, Dome of the Rock, Umayyads, Arabic historiography*